

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.161.2.'373.7

**ПОДАРУНОК ІЗ БІЛОРУСІ,
або РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Ляшчынская В. А. Базавыя канцэпты фразеалагічнай карціны
свету беларусаў. – Мінск: РІВШ, 2015. – 223 с.**

Марія Скаб
доктор філологічних наук, професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У рецензії описано структуру та основні висновкові положення монографії О. О. Ляцинської „Базові концепти фразеологічної картини світу білорусів“, зазначено її важливість для української лінгвоконцептології, наголошено на необхідності досліджень концептів близькоспоріднених мов, а також розширення українсько-білоруських лінгвістичних контактів.

Ключові слова: *концепт, базовий концепт, фразеологізм, мовна картина світу білорусів.*

**A GIFT FROM BELARUS,
or BOOK REVIEW: Liashchynskaia V. A. Basic concepts of Belarusian phraseological picture
of the world. – Minsk: RIVSh, 2015. – 223 p.**

Maria Skab
PhD, professor
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

The review describes the structure and main conclusions of the V. A. Liashchynskaia's monograph „Basic concepts of Belarusian phraseological picture of the world“, indicates its importance for Ukrainian linguistical conceptology, emphasizes the necessity to study the concepts of closely related languages, as well as the extension of Ukrainian-Belarusian linguistic contacts.

Keywords: *concept, basic concept, phraseological unit, Belarusian language picture of the world.*

Нещодавно ми отримали чудовий подарунок із Білорусі: книгу відомої гомельської дослідниці Ольги Олексіївни Ляцинської про базові концепти фразеологічної картини світу білорусів. Монографію присвячено лінгвокультурному дослідженню фразеологічних одиниць білоруської мови – знаків мови, що виникають на основі образного уявлення про світ, фіксують, зберігають і передають у часі і просторі від покоління до покоління ціннісні установки національної культури, досвід культури народу, його світобачення і світовідчування. Безпосереднім об'єктом вивчення стали фразеологізми, які репрезентують чотири базові концепти фразеологічної картини світу білорусів („праця“ – 350 фразеологічних одиниць, „смерть“ – більше 300, „людина“ – 200 і „життя“ – 170 одиниць) і характеризуються найвищими показниками репрезентації названих концептів фразеологічними одиницями та різноманітністю моделей, образів, внутрішньої форми, семантики і культурної інформації. У книзі зроблено спробу аналізу фразеологізмів у кодах культури, у виявленні символів, еталонів, стереотипів, завдяки чому фразеологізми виступають не тільки знаками мови, але і знаками „мови“ культури білоруського народу.

Мета дослідження – „побачити за сукупністю фразеологізмів, різних за структурою, семанти-

кою, відмінних своїми образами і внутрішньою формою одиниць мови, певні способи заховання і передачі інформації про дійсність, вираження характеристики і оцінки, тих культурних установок, що визначають білорусів як окремий народ з його мовою, культурою, ментальністю“ (с. 6) (тут і далі переклад наш. – М. С.).

Книга складається з двох розділів. Перший – теоретичний – присвячено з'ясуванню основних понять лінгвокультурології як галузі науки про мову і культуру: менталітет, ментальність і культура народу; культурна конотація і культурний код; картина світу, мовна картина світу, фразеологічна картина світу; концепт як багатовимірне ментальне утворення і основний термін у когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології.

У другому розділі описано, власне, основні, так звані базові, концепти фразеологічної концептосфери білорусів: „праця“, „смерть“, „людина“ і „життя“. Цікаво, що структура опису кожного з названих концептів різна, що зумовлено характером матеріалу:

- концепт „праця“ представлено через опис дієслівних та прислівникових фразеологізмів, причому перша група численніша і відображає не лише дію, але й її оцінку, певним чином характеристику цієї дії, а друга кваліфікує виконання

праці з різних боків (переважно з боку способу виконання дії, її інтенсифікаційної ознаки тощо);

- концепт „смерть“ презентовано через опис фразеосемантичних мікрополів: „смерть“, „покійник“, „загробне життя“, „перестати жити, померти“, „бути близьким до смерті“, „ритуали, поховання і данина покійнику“, „на межі життя“, „оцінка і характеристика умов смерті“, „урятуватися від смерті“, фразеологізми-побажання (при згадці про покійного);

- концепт „людина“ розглянуто крізь призму кодів культури – зооморфного, рослинного, антропного, соматичного, артефактно-речового, речово-костюмного, релігійного і (чи) релігійно-речового, кольорового, просторового, природного та часового;

- концепт „життя“ знову описано за фразеосемантичними мікрополлями: „час життя“, „місце життя“, „спосіб організації життя“.

В. А. Лящинська, по-перше, висновкує про те, що фразеологізми – це мовні знаки, які набувають, зберігають і доносять від покоління до покоління історичний та культурний досвід народу, є „провідниками“ у простір культури білорусів, що неодноразово відзначали фразеологи, по-друге, авторка переконливо констатує надзвичайну важливу роль фразеологізмів у категоризації світу і визначенні при цьому пріоритетів – категорій праці, смерті, людини і життя. Останній висновок, на наш погляд, є дуже важливий для розуміння смислу існування людини з погляду білоруса: життя – це велика цінність, для того, щоб жити, потрібно працювати, усвідомлювати себе як особистість і ... думати про смерть.

Книгу призначено філологам, культурологам, а також усім, кого цікавлять питання мови загалом та фразеології зокрема, культури білоруського народу крізь призму фразеології.

Важливе значення, на наш погляд, книга має для українських мовознавців, які працюють у сфері лінгвоконцептології, оскільки на початку XXI століття в Україні лінгвоконцептологія стала одним із провідних напрямів лінгвістичних досліджень: захищено низку кандидатських та докторських дисертацій, присвячених аналізу різноманітних концептів української мови, видано низку монографій (зокрема, В. Кононенко „Концепти українського дискурсу“, П. Мацьків „Концептосфера БОГ в українському мовному просторі“, М. Скаб „Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери“ (на матеріалі концепту ДУША), Т. Вільчинська „Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII – XVIII ст.“, В. Іващенко „Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознав-

чої термінології)“, Н. Мех „Наскрізнi концепти Григорія Сковороди“ та „Інтерпретація концептів СЛОВО, МОВА в українській культурній традиції“, Т. Сукаленко „Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові“ та багато інших), причому список праць із української лінгвоконцептології невпинно поповнюється.

Є праці, у яких розглянуто аналогічні концепти на матеріалі різних мов, причому переважно порівнюють українські концепти з германськими чи романськими. На жаль, досліджень, у яких би порівнювано, наприклад, українські та білоруські концепти практично немає, бо проводити дослідження на матеріалі близькоспоріднених мов дуже важко і не дуже „вигідно“, адже відмінностей буде небагато і треба уважно до них приглядатись. Дотеперішня лінгвістична наука, зокрема російська, була націлена на те, щоб шукати спільне у слов'янських мовах, відмінне звичайно замовчувалося. Думаємо, прийшов час більш тонкого і глибокого дослідження концептів близькоспоріднених мов, зокрема української та білоруської. Безсумнівно, спільного буде дуже багато, оскільки ми сусіди, християнські держави, які довгий час і в різні періоди жили у схожих умовах. І все ж відмінності є і це надзвичайно цікаво.

Так, у книзі знаходимо дуже цікаві власне білоруські фразеологізми *адрабляць шарварку* – „марудно, абияк, без старання робити якусь справу“, *пад сурдзінку* – „тайком, употай“, *ў Магілёўскай губерні* – „на тому світі“, *замуж за <пана> Пясоцкага (збірацца)* – „збиратися помирати“, *се-на на асфальце* – „городянин у першому поколінні“, *Алёша з батонамі* – „нерозумний, невмілий чоловік, недоріка чи роззява“ та інші; треба віддати належне авторці, що вона дуже добре пояснює внутрішню форму фразеологічних одиниць, мотивацію образної форми, символічні значення компонентів тощо, нерідко аргументовано сперечаючись із авторитетними білоруськими та російськими мовознавцями.

Думаємо також, що настала нагальна потреба поглибити і розширити наукове розуміння та інтерпретацію українсько-білоруських лінгвістичних контактів. Адже, як слушно зауважує, О. О. Лящинська, „у наш час з причини інтенсифікації міжкультурних контактів зовсім вірогідною стає проблема можливої втрати національної самобутності народу. А найліпшою гарантією недопущення цього є усвідомлення самодостатності кожної національної мови як ілюстрації неповторного складу мислення, як провідника національного менталітету, як оберігача культурних установок певного народу“ (с. 3).